

Književnost.

Malo življenje. Spisal dr. Fr. Detela. „Ljudske knjižnice“ 4. zvezek. Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. — Ravno ko začnjenja „Dom in Svet“ priobčevati Detelovo najnovejšo povest, pa je izšla v novi izdaji povest istega pisatelja, ki je prvič pokazala njegov pisateljski dar v vsej kreposti in vrlini. Petindvajset let leži med „Malim življenjem“ in med „Rodoljubjem na deželi“. Zato je pa tem zanimivejše, primerjati ti dve povesti, ker v nji je dr. Detela položil bogat zaklad bistrega opazovanja, prijetne satire in ljubeznivega sočuvstva.

„Malo življenje“ se nam zdi za naš čas kakor nanovo izkopen, dolgo pogrešan literaren program. Berite „Malo življenje“ in povejte, če nismo ravno nekaj takega že deset let pogrešali? Od nebes do pekla, od salona do beznice smo srečno vse preiskali, a nikjer nismo bili doma. Po tuji deželi smo hodili, sami sebi se smilimo, in ko čitamo Detelovo povest, nam je, kakor bi se vrnili iz tujine zopet pod ljubi domači krov. In kaj je to, kar nam tako omili Detelovo povest?

Z veseljem tu srečujemo zopet ljudi, kakršni so v resnici naši ljudje. Pisatelj jih ni pognal skozi retorto in jim s kemičnimi sredstvi pregnal vso konkretnost, da bi prišli na dan kot

ŠVEDSKI KRALJ GUSTAV V.

lahke, meglene sence. Pobral je kmečkega fanta in mu ni imputiral ibsenizma, dekadentizma in drugih stvari, h katerim nima nobenega naravnega nagnjenja. Kmečko dekle je tu, miho in prisrčno, pa ne ve ničesar o hysteriji in o impresionističnih halucinacijah. In mi z začudenjem zopet vidimo, da so ti ljudje iz mesa in krvi v svoji odkriti in preprosti poštenosti lepši in ljubeznivejši, kakor pa oni poosebljeni psihološki problemi, ki nas silijo, da se vglabljam v njihovo bolešno umetno konstruirano razpoloženje. Iz domnevanega življenja smo prestavljeni zopet v resnično življenje z njegovo radostjo in boleščjo, ki nam gre do srca naravnost in neposredno.

Detela je literaren demokrat, ki se ne povzdiguje nad žrtve svojega peresa, ampak stoji med njimi kot brat med brati in sestrami. Moderna gleda z viška doli nad življenje in ga analizira kakor nekaj, kar je treba prej prikrojiti in preparirati, preden se vzame v roko. Svoje tendence in predsodke nese v življenje materialistični naturalist ravno tako kot moderni dekadent in sili človeštvo, da mora z njegovega stališča soditi življenje. Detela pa pusti svoje junake de-

lati in govoriti, kakor jih je Bog ustvaril, in jih ne sili, da bi se podvrgli gospodovalni tendenci, ki bi jim zavijala oči, da bi gledali, česar ne vidijo, in da bi morali govoriti, česar ne čutijo oni, ampak gospod pisatelj, ki jim je tako ukazal, ker se neče ponižati do njih. Detela ljubi te svoje preproste rojake, gre mednje in s sočuvstvom poslušá utripanje njihovega srca. Od njih se uči govora in dovtipa, se zamisli v njihove nazore, in kar je po bistrem spoznanju nabral, to združi z umetniško roko v celotno sliko, ki ne kazi obraza prirodnemu originalu.

Ravno zato pa stoji Detela tudi na nravni višini, ki nam ga mora še posebno priljubiti. Segel je v življenje in je videl, da je zdravo in neizprijeno ljudstvo tudi nravno, polno nežnosti in rahločutnosti v svojih srčnih zadevah. Kako lepo je Detela opisal ljubezen,

kako nežno in vendar tako mogočno! To so akordi, ki zvené v dušo, ki ganejo srce in ga ne ranijo. Težka tragika krivde leži nad povestjo, roka umetnikova pa jo vodi z mirno gotovostjo do harmoničnega konca.

In še nekaj: Kar dr. Detela napiše, to je dozorelo. Redkokdaj more slovenska kritika kaj takega konstatirati, kajti pri nas se piše — rekel bi — iz rok v usta — sproti se proizvaja

ŠVEDSKA KRALJICA VIKTORIJA

in tiska, in tako zagleda beli dan marsikatero slabotno dete, ki boleha na prezgodnjem rojstvu. To je usodna napaka naše beletristike, in velik del krivde zadene to našo posebnost, da se nam leposlovje razvija skoro samo v periodičnih izdanih, ki so velika izkušnja za brzopisne pisatelje, da sproti predejo svoje niti od meseca do meseca. In zato se marsikatera nit utrga ali izgubi, koncepcija postane neenotna, razdelitev tvarine se ne dá regulirati, ker začetek ne sluti konca. Treba je, da tudi to sami sebi povemo. Detela je izjema: On ima tisto neprecenljivo pisateljsko lastnost, da ne zaupa v vsemogočnost in nezmožljivost svoje trenutne inspiracije, ampak tehta, misli, popravlja in dovršuje. Zato je pa dovršeno in zrelo, kar pride izpod njegovega peresa, in čitatelj čuti slast neke estetične gotovosti, ker ne plava s pisateljem po nejasnih meglah, nevedoč, ali dospe kam ali bo padel z oblakov. Vsak stavek je na svojem mestu in zadene, vsaka beseda ima svojo vsebino. Zato imamo od dr. Detela manj, a kar je, je vse dobro in bo trajalo.

In še ene stvari ne pozabimo: Detelovega humorja! Satira ima precejšnje mesto v novejši slovenski lite-

raturi, a vendar je v tej satiri malo humorja. Sarkazem, ki podira, trga in grize, nas ravnotako malo zadovoljuje, kakor bolešno, eterično, slabotno nasmihanje in skrivnostno lascivno namigavanje. Detela ljubi tisti dovtip, ki se kar ukreše in posveti, da se ti zabliskne pred očmi in da se zasmeješ s tistim zdravim smehom, ki odvali kamen od srca in prežene oblake s čela.

Dobro je imeti takega pisatelja!

Dr. Evgen Lampe.

A. Aškerc: **Jadranski biseri.** Balade in romance slovenskih morskih ribičev. Str. 154. — Plodovit pa je Aškerc in tudi priden! To se pravi: Njegova plodovitost je sad njegove pridnosti. On ne čaka pesniške inspiracije — ti časi so mu tudi že odveneli — ampak si je sam išče s tako vztrajnostjo, da se mu Muza ne more popolnoma ogniti in ga mora vsaj postrani pogledati. In on gre in napiše knjigo pesmi. Dobil je v tem neko posebno ročnost, da dela v množinah, ki so sicer neobičajne, in tudi tržišče za njegove izdelke mu je zvesto.

„Jadranski biseri“ so pridno nabrani in prijetno nas je iznenadilo, da to knjigo lahko mirno priporočamo zaradi vsebine. Marsikaj se bo dalo s pridom deklamirati tudi na kmetih; v baladah in romancah Antona Hribarja, ki jih po družtvih radi deklamirajo, veje sicer toplejši dih, dikcija je globokejša, ton bolj naroden, a tudi „Jadranski biseri“ se bodo utegnili vzdržati poleg njih, vsaj nekateri, ki imajo kaj žarka in tona.

Aškerc je šel poezije iskat na morje. Iskal je v Pragi na shodu svobodomislecev, a tam je ni bilo. Pa je šel iskat poezije med ribiče, ki v lahnem čolnu trepetajo na morju, v mesečni noči nad brezdanjo globino — in tam je našel poezijo, lepo, veliko in vablivo. In česar več nima v prsih, ker njegovo svetovno naziranje je hladno, prazno, brez vonja kadil in mire brezsmrtnosti — to se mu je tam ponudilo bliščeče in ljubeznivo, pa je nabiral, izpiral, poskušal in obrušal — in je podal celo knjigo ribiških balad in romanc. Priden delavec na literarnem polju, trudoljuben ribič iz oceana tradicije!

Dobri prijatelji so mu pomagali, ki jim po vsej pravici izreka svojo hvaležnost, kajti z njihovo pomočjo je mnogo nalovil, da so se mu mreže trgale. Pa je tudi vse spravil, nič ni izbiral, bisere in školjke, ribice in pajke. Množina ga je premagala, in pridnost mu je bila v škodo. Veliko je lepega slišal od ribičev, in kar so mu oni pripovedovali v svoji prirodnolepici dialektični prozi, to je on prepisoval v visokoslovenske rimane stihe.

Pravljica je pri tem izgubila na poeziji, če je tudi pridobilo na rimi. In tako se je zgodilo, da je iz duš ribiških dvigal balade,

pa mečem jih v poetični svoj čoln,
ki kmalu bode jih do vrha poln.

Ko jih ne bi bil metal do vrha, ampak ko bi bil le nekatere pesniško v svoji duši preživel in druge pustil, bi bila knjiga boljša. A potem bi bil Aškerc pesnik, kar — v tej knjigi — ni . . .

Pač — nekaterikrat zazveni kakor poezija, a le mimogrede, n. pr.:

Teče v morje potok, teče,
Po skalovju žubori . . .

a pridejo vmes trde vezi, n. pr.:

Ni me več, nič več! Kako
britko je prestati biti! (Str. 59.)

Večina je pa čista proza, n. pr.:

Ubit je mnog bil naš rojak,
med njimi tudi neki Rak . . . (Str. 44.)

Zdajpazdaj omahne,
pade vznak v valove
ribič mrtev kak . . . (str. 55.)

„Stoj, ribič lakomni ti, stoj!“
zakliče nekdo zad . . . (Str. 144.)

Čimdalje več mrličev, ah,
mu vstaja iz grobov . . .
Rebulo zgrabi silen strah
in pobeži domov. (Str. 144.)

Škoda, da ni ta snov pesniško obdelana. Pa Aškerc je našel tu vsaj pravo pot, kjer se da dobiti biserov.

Pohujšanje v dolini šentflorijanski. Farsa v treh aktih. Spisal Ivan Cankar. Ljubljana 1907. Založil L. Schwentner. Str. 82. — Anglež Bernard Shaw je izdal knjigo o Ibsenu, v kateri hoče pokazati kvintesenco ibsenizma. Ibsen po njegovem mnenju ilustrira tezo, da je pravo suženjstvo sedanjih dni „robova čednostnim idealom“. Cankar si je prisvojil te Ibsenove nazore, samo da jih on ne ilustrira, ampak karikira. Ta njegova „čista“ umetnost prezira vse, kar je moralno; kdor hoče veljati za moralnega, ali kakor pravi Cankar, za krščanskega in rodoljubnega človeka, pa je hinavec, grd in vsega zasmehovanja vreden. To nam hoče dokazati tudi v tej farsii, v kateri povzdiguje svojo umetnost na račun nezavednega občinstva, ki ploska, kadar je blamirano.

Rodoljubi v dolini šentflorijanski so pravi tipi pobeljenih grobov, vsi, kar jih je: Župan, županja, notar, ekspeditorica, cerkovnik. . . Umazana usta darcarjeva so še najbolj poštena. Grdi, pohotni, nečedni ljudje, ki predstavljajo Cankarju konvencionalno zunanjo moralno, ki laže sebi in drugim, se razkrinkujejo kot hinavci, ki so slabši, kakor oni, ki odkrito in javno zaničujejo vsako moralno. Emancipacija od npravnosti, v kateri se koplje vagabund-umetnik, je Cankarjev evangelij. Bilo bi odveč, da bi razlagali razne mistične podrobnosti. Spravil je v igro tudi Mefistofela, ubogo paro, ki mora osramočen uiti, kajti rodoljubi šentflorijanski so taki hinavci, da se še hudiču studijo, in pri umetnosti, ki plava onkraj dobrega in zla, je tudi hudoba opeharjena. Frivolnega namigavanja je v igri vse polno, celo Salomin ples v mnogo bolj rafiniranih okolnostih mora pomagati, a najbolj se nam upira konec, ko „rodoljubna“ družba, polna greha in hinavščine, ironično zapoje himno — svetemu Alojziju. Taka frivolnost mora odbiti s studom tudi onega, ki je že vaje modernih satanizmov. Cankar hoče s svojo predrznostjo imponirati in se norčuje iz onih, od katerih zahteva, da se mu klanjajo in poljubljajo noge njegovi malo oblečeni umetnosti. Mi pa nismo takih misli, in kakor radi priobčujemo vse dobro, tudi kar Cankar napiše, odklanjamo njegovo pohujšanje.

Dr. E. L.

Kobzar. Izbrane pesmi Tarasa Ševčenka z zgodovinskim pregledom Ukrajine in pesnikovim življenjepisom. Prevel Jos. Abram. Leposlovna knjižnica V. zvezek. Založila „Katoliška Bukvarna.“ Str. 228.